

Een positief gevoel van uniciteit: een onderzoek naar het verband tussen identiteit en sociaal schoolwelzijn

Een belangrijk aspect van je persoonlijke identiteit is het gevoel dat je uniek bent en je onderscheidt van anderen. Sociale relaties, of je 'erbij hoort' en hoe anderen naar je kijken, spelen een belangrijke rol in de ontwikkeling van het gevoel van uniciteit, in het bijzonder tijdens de adolescentie. In dit artikel delen we bevindingen van ons onderzoek naar het persoonlijk gevoel van uniciteit en sociaal schoolwelzijn bij middelbare scholieren. We keken daarbij naar verschillende aspecten van de relaties tussen klasgenoten en zoomden daarbij ook in op leerlingen met specifieke kenmerken, zoals autisme en hoogbegaafdheid.

door Janet Sollie, Anouke Bakx en Sanne van der Ven

Een belangrijke periode in de identiteitsontwikkeling is de adolescentiefase, grofweg de periode tussen het twaalfde en twintigste levensjaar. Adolescenten denken vaak na over wie ze (willen) zijn. Als je jezelf goed leert kennen en begrijpt op welke manier je anders bent dan anderen, kun je op een gezonde manier aanpassen aan sociale situaties. Het doel van ons onderzoek was om beter te begrijpen hoe bij middelbare scholieren het gevoel van uniciteit samenhangt met het sociale welzijn op school.

Gevoel van uniciteit

Een belangrijk aspect van zelfkennis is een persoonlijk gevoel van uniciteit. Dit wordt door sommigen zelfs gezien als een basisvoorwaarde voor geluk en zingeving. Met het persoonlijke gevoel van uniciteit wordt het gevoel bedoeld dat je anders bent dan anderen en dat je waardevol bent om wie je bent. Het hangt samen met veerkracht en levenstevredenheid, en ook met sociaal welzijn, zoals het hebben van (hechte) vriendschappen. Een positief gevoel van uniciteit ontwikkelt zich onder andere door positieve relaties met anderen, bijvoorbeeld ouders, docenten of klasgenoten. Omdat adolescenten veel tijd doorbrengen op school en een groot deel van de per-

soonlijke vorming daar plaatsvindt, keken we in dit onderzoek naar het sociaal schoolwelzijn, en meer specifiek naar de relaties van leerlingen met hun klasgenoten.

Een leerling die zich sociaal op zijn plek voelt op school ervaart sociale steun van klasgenoten, voelt zich door hen begrepen, is tevreden over zijn contacten met klasgenoten en voelt zich niet eenzaam. Er zijn aanwijzingen uit eerder onderzoek dat positieve relaties het gevoel van uniciteit vergroten. Een positief gevoel van uniciteit werkt positief door op het gevoel van verbondenheid met anderen. Er lijkt dus een wederkerige relatie te bestaan tussen een positief persoonlijk gevoel van uniciteit en een positief sociaal welzijn. Veel onderzoek hiernaar is er echter nog niet gedaan.

Scholieren met specifieke kenmerken

Uit onderzoek weten we ook dat sommige groepen mensen meer moeite hebben met het opbouwen van kwalitatief goede sociale relaties dan andere. Wanneer kenmerkende eigenschappen die worden toegeschreven aan iemand die bij een specifieke groep hoort negatief worden beoordeeld door anderen, kan dat bijvoorbeeld leiden tot sociale uitsluiting of vermijding van contact.

Vanzelfsprekend leidt dat tot een verminderd welzijn.

Sommige jongeren met kenmerken van hoogbegaafdheid voelen zich sociaal buitengesloten en hebben moeite met het opbouwen van goede relaties met leeftijdsgenoten. Ook weten we dat steeds meer jongeren, en met name meisjes, in het voortgezet onderwijs kampen met mentale problemen en een diagnose hebben zoals ADHD of autisme. Dat leidt mogelijk tot een minder positief gevoel van uniciteit en een verminderd sociaal welzijn. In ons onderzoek keken wij naar het gevoel van uniciteit en sociaal welzijn en de samenhang daartussen bij middelbare scholieren met specifieke kenmerken, zoals hoogbegaafdheid, ADHD of dyslexie.

Het onderzoek

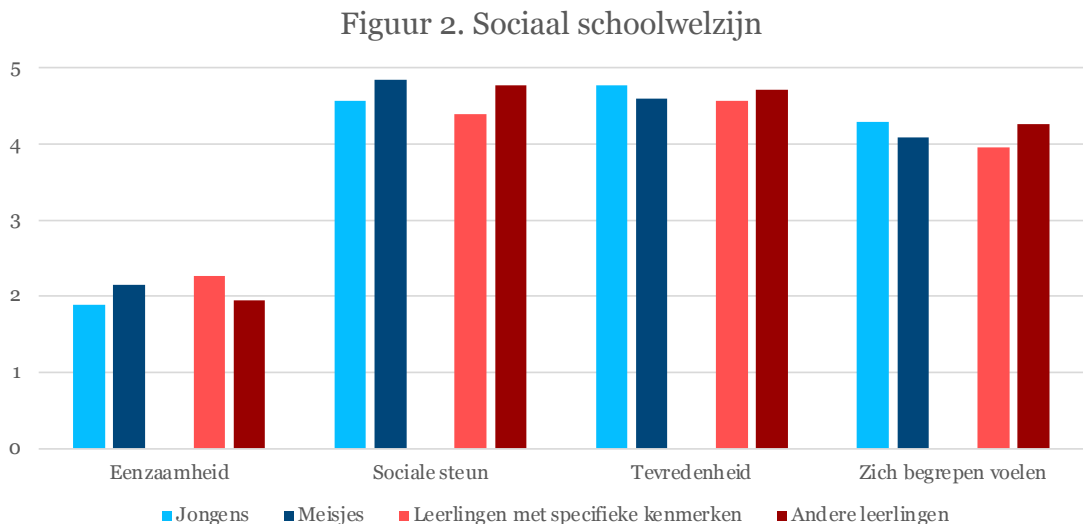
Het onderzoek werd uitgevoerd binnen de onderzoekswerkplaats POINT040¹. Om het persoonlijk gevoel van uniciteit, het schoolwelzijn en de samenhang daartussen te onderzoeken, hebben we vragenlijstonderzoek gedaan onder 671 leer-

lingen van twee middelbare scholen. Zij beantwoordden vragen over hoe zij over zichzelf denken en over de relaties met hun klasgenoten. Ook stelden wij vragen over hun sociale welzijn op school (zie kader).

Ruim de helft van de deelnemende leerlingen (53%) zat in de eerste of tweede klas. Van de 671 leerlingen identificeerden 359 leerlingen (54%) zich als jongen en 291 leerlingen (43%) als meisje. 21 leerlingen (3%) identificeerden zich niet als jongen of meisje, maar bijvoorbeeld als non-binair of genderfluïde, of wilden de vraag naar gender niet beantwoorden. Omdat dit om een kleine groep leerlingen gaat, zijn deze leerlingen uit privacyoverwegingen niet als aparte groep meegenomen in de analyses.

Van de 671 deelnemende leerlingen hadden 142 leerlingen (21%) specifieke kenmerken (zoals autisme, hoogbegaafdheid of dyslexie). Van deze 142 leerlingen is ongeveer de helft (49%) door een professional geïdentificeerd als hoogbegaafd.

¹ Binnen POINT wordt onderzoek gedaan om het onderwijs voor alle kinderen passender te maken. In de werkplaats werken docenten samen met lerarenopleiders en onderzoekers van o.a. de Radboud Universiteit.

Aanbevelingen voor docenten

Onze bevindingen gaan over groepen middelbare scholieren. Hoewel onze bevindingen daarmee richtinggevend kunnen zijn, is het goed denkbaar dat de gevonden patronen niet van toepassing zijn op een individuele leerling. Mensen verschillen bijvoorbeeld in hun behoefte om ergens bij te horen en door anderen geaccepteerd te worden.

- Maatwerk.** Ga er niet zomaar van uit dat jouw hoogbegaafde leerling die weinig contact heeft met klasgenoten te weinig sociale steun ervaart van klasgenoten en zich eenzaam voelt. Knoop met individuele leerlingen het gesprek aan over hun behoeften met betrekking tot de relaties met klasgenoten en de eventuele uitdagingen die zij op dat gebied ervaren. En bied vervolgens ondersteuning op maat, aansluitend bij de specifieke behoefte van een leerling.
- Integratie en inclusie.** In lijn met eerder onderzoek bleek ook uit ons onderzoek dat integratie in de klas voor leerlingen met specifieke kenmerken lastiger is. Creëer daarom een positief klimaat van acceptatie van (neuro)diversiteit. Maak actief werk van inclusie van alle leerlingen in de klas, met en zonder specifieke kenmerken.
- Klasoverstijgende peergroepen.** Niet alleen aansluiting hebben bij klasgenoten is belangrijk voor de persoonlijke identiteitsontwikkeling, ook jezelf herkennen in leeftijdsgenoten is daarvoor onmisbaar. Omdat leerlingen met specifieke kenmerken per definitie een minderheidsgroep vormen, is het voor hen minder waarschijnlijk om ontwikkelingsgelijken te ontmoeten in hun klas. Daardoor is de kans op aansluiting voor hen ook minder groot. Het is daarom belangrijk om klasoverstijgende peergroepen te organiseren om hen toch de mogelijkheid te geven zich te kunnen spiegelen aan medeleerlingen die net zoals zij zijn.

Schoolwelzijn

In ons onderzoek keken we naar vier aspecten van het sociaal welzijn op school:

- **Eenzaamheid** – De mate waarin een leerling zich eenzaam voelt in relaties met klasgenoten.
- **Sociale steun** - De mate waarin een leerling steun van en aansluiting bij klasgenoten ervaart.
- **Tevredenheid** - De mate waarin een leerling tevreden is over de relaties met zijn klasgenoten.
- **Zich begrepen voelen** - De mate waarin een leerling het gevoel heeft dat klasgenoten hem begrijpen.

Jongens en meisjes

Uit onze analyses bleek dat jongens zich unieker voelen dan meisjes (figuur 1) en over het algemeen een hoger sociaal schoolwelzijn hebben dan meisjes (figuur 2): jongens voelen zich minder eenzaam in de klas, zijn tevredener over de relaties met hun klasgenoten en voelen zich beter door hen begrepen. De meisjes uit het onderzoek ervaren daarentegen meer steun van en aansluiting bij hun klasgenoten dan de jongens. Daarnaast zagen we dat jongens die zich unieker voelen zich minder eenzaam voelen in de klas en meer sociale steun ervaren van klasgenoten. Bij meisjes vonden we geen verband tussen het gevoel van uniciteit en het sociale welzijn op school.

Leerlingen met specifieke kenmerken

Leerlingen met specifieke kenmerken voelen zich unieker dan andere leerlingen (figuur 1). Tegelijkertijd hebben zij een lager sociaal schoolwelzijn dan andere leerlingen (figuur 2): ze voelen zich eenzamer in de klas, ervaren minder steun van en aansluiting bij hun klasgenoten, zijn minder tevreden over de relaties die ze met klasgenoten hebben en hebben ook minder het gevoel dat klasgenoten hen begrijpen. Daarnaast zien we bij leerlingen met specifieke kenmerken dat degenen die zich unieker voelen gemiddeld genomen minder eenzaam zijn in de klas, meer sociale steun van en aansluiting bij klasgenoten hebben en tevredener zijn met de relaties die ze hebben met hun klasgenoten.

Conclusie

We zien verschillende patronen voor diverse subgroepen middelbare scholieren. De samenhang tussen het gevoel van uniciteit en verschillende aspecten van sociaal schoolwelzijn is complex. Enerzijds zien we bijvoorbeeld dat het gevoel van uniciteit positief samenhangt met sociaal schoolwelzijn. Anderzijds hebben jongeren met specifieke kenmerken zowel een sterker gevoel van uniciteit als een wat lager sociaal schoolwelzijn.

Onze conclusies trekken we echter met enige voorzichtigheid. Onderbouwleerlingen waren in ons onderzoek oververtegenwoordigd. Dit kan onze resultaten hebben beïnvloed, aangezien jongeren in de vroege adolescentie meer gericht zijn op de manier waarop leeftijdsgenoten hen zien, terwijl late adolescenten meer vertrouwen op hun eigen ideeën. Verder onderzoek met een qua leeftijd meer gebalanceerde groep middelbare scholieren is nodig om hierover meer genuanceerde uitspraken te kunnen doen. In vervolgonderzoek zullen we specifieke uitsplitsingen maken naar type kenmerk. Mogelijk zijn er verschillende patronen te zien wanneer je bijvoorbeeld alleen zou kijken naar hoogbegaafde leerlingen, of alleen naar meisjes met autisme. Desalniettemin blijkt ook uit ons onderzoek dat een groter gevoel van uniciteit samenhangt met een hoger sociaal welzijn op school en dat leerlingen met specifieke kenmerken een lager sociaal schoolwelzijn hebben. ●

Auteurs

Janet van Horsen-Sollie

is levenslooppsycholoog en doet aan de Radboud Universiteit promotieonderzoek naar zelfconcept- en identiteitsontwikkeling

van hoogbegaafden gedurende de levensloop. Zij is als onderzoeker betrokken bij de onderwijsonderzoekswerkplaats POINT040. Janet is initiatiefnemer van het onderzoekerscollectief hoogbegaafdheid (OCHB) en is docent begaafdheid aan de masteropleiding Educational Needs bij Fontys OSO.

Anouke Bakx is lector Goed leraarschap, goed leiderschap bij Fontys HKE en bijzonder hoogleraar Begaafdheid aan de Radboud Universiteit.

Zij richt zich op docentprofessionalisering passend onderwijs voor (hoog)begaafde leerlingen. Ze is initiatiefnemer van de POINT-werkplaatsen en medeoprichter van het Wetenschappelijk Expertisecentrum RATIO.

Sanne van der Ven is universitair docent aan de Radboud Universiteit. Zij doet onderzoek naar hoe leren, emoties en zelfbeeld elkaar beïnvloeden.